Akademia Humanitas

Łukasz Gawroński

Numer albumu: 521556

Autoreferat rozprawy doktorskiej

Implementacja zasady przyrodzonej godności człowieka do systemu prawa przez dobra osobiste jednostki i klauzule generalne

Promotor pracy:
dr hab. Maciej Borski, prof. AH

Dziedzina nauki: nauki społeczne
Dyscyplina naukowa: nauki prawne

Sosnowiec 2025

Spis treści

1. Uzasadnienie wyboru tematu pracy 3

2. Problem badawczy 4

3. Cel pracy 5

4. Główna hipoteza badawcza 6

5. Metody badawcze i obszar badań 7

6. Struktura rozprawy doktorskiej 8

7. Wnioski 10

1. Uzasadnienie wyboru tematu pracy

Problematyka związana z pojęciem godności człowieka, uznawanej za naczelną wartość i fundament konstytucyjnego katalogu praw oraz wolności, zajmuje szczególne miejsce w aksjologii prawa, a także w kształtowaniu systemu normatywnego i wartości. Głębokie zrozumienie i systematyczna analiza tego zagadnienia są niezbędne, gdyż umożliwiają nie tylko teoretyczną refleksję nad fundamentami systemu prawnego, ale także praktyczne wdrażanie rozwiązań gwarantujących ochronę jednostki w zmieniającym się świecie.

Zagadnienie godności osoby ludzkiej ma charakter interdyscyplinarny, gdyż łączy w sobie elementy prawa ustrojowego oraz międzynarodowego prawa publicznego, a także prawoznawstwa i filozofii prawa, a szerzej – filozofii i etyki. Taka wielowymiarowość wymaga syntetycznego podejścia, które umożliwia analizę pojęcia godności zarówno z perspektywy definicyjno-semantycznej, jak i historyczno-doktrynalnej oraz aksjologicznej. W zainteresowaniu autora pozostają w szczególności rozważania nad pojęciem godności człowieka, gdyż ma to bezpośredni wpływ na kształtowanie norm etycznych oraz społecznych, które rządzą współczesnymi systemami prawnymi. Po pierwsze, refleksja nad godnością umożliwia identyfikację i eliminację mechanizmów prowadzących do wykluczenia społecznego, marginalizacji i dyskryminacji. Współczesne społeczeństwa, borykające się z problemami nierówności, korupcji czy naruszania praw jednostki, potrzebują solidnych podstaw teoretycznych, które gwarantują, że każdy obywatel będzie traktowany z należytą troską i szacunkiem. Po drugie, rozwój myśli o godności człowieka stymuluje dialog między różnymi dyscyplinami naukowymi, w tym prawniczymi, filozoficznymi oraz socjologicznymi. Taki interdyscyplinarny dialog sprzyja tworzeniu bardziej spójnych i kompleksowych systemów prawnych, które są zdolne odpowiadać na współczesne wyzwania, takie jak globalizacja, migracje czy zmiany technologiczne. Przekłada się to również na lepsze zrozumienie dynamiki w relacjach międzyludzkich, co jest niezbędne do budowania społeczeństw opartych na wzajemnym zaufaniu i poszanowaniu praw każdego człowieka.

Dla właściwej eksplikacji pojęcia przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka niezbędna jest synteza różnych aspektów tego złożonego zagadnienia. Kompleksowe opracowanie tematyki pozwala na uchwycenie jej zarówno w aspekcie definicyjno-semantycznym, jak i historyczno-doktrynalnym oraz aksjologicznym. Taka interdyscyplinarna analiza przyczynia się do głębszego zrozumienia roli godności w systemie prawnym, umożliwiając jednocześnie lepsze dostosowanie norm prawnych do zmieniających się realiów społecznych oraz wyzwań etycznych współczesności. Odkrywanie relacji praw i wartość

moralnych w zakresie problematyki godności człowieka pozwoli na lepsze rozumienie systemu praw i wolności przyjmowanego w polskim systemie prawa ustrojowego jak i na eksplikację szeregu regulacji prawa materialnego - cywilnego i karnego oraz niektórych regulacji prawa proceduralnego (w szczególności tych związanych z klauzulą generalną zasad współżycia społecznego/zasad dobrych obyczajów).

Takie cele uzasadniały wybór problematyki pracy. Niezależnie od teoretycznych, heurystycznych celów rozprawy należy podkreślić, że początek XXI wieku to okres, w którym dominują, a przynajmniej powszechne są w humanistyce podejścia i koncepcje postmodernistyczne, które charakteryzuje relatywizm aksjologiczny. Stąd próba oparcia aksjologii prawa, a w praktyce systemu praw i wolności o pojęcie tak nacechowane aksjologicznie jak przyrodzona i niezbywalna godność człowieka, która powinna być podbudowana teoretycznie, kompleksową analizą tego pojęcia oraz jego rekonstrukcją historyczną, systemową (w systemie prawa) oraz filozoficzną i doktrynalną.

Uzasadniając wybór tematyki pracy, można stwierdzić, że był on zdeterminowany koniecznością kompleksowego ujęcia zagadnienia godności człowieka jako wartości fundamentalnej dla współczesnych systemów prawnych i aksjologicznych. Rozważenie przyrodzonego i niezbywalnego charakteru godności pozwala uchwycić jej uniwersalny wymiar, zaś odniesienie do źródeł historycznych i ewolucji pojęcia umożliwia zrozumienie współczesnego kształtu tej idei. Istotne jest również ukazanie, w jaki sposób godność została zakotwiczona w aktach normatywnych zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym, co świadczy o jej znaczeniu prawnym i instytucjonalnym. Konieczne staje się także przeanalizowanie napięć aksjologicznych — zarówno pomiędzy godnością a wolnością jednostki, jak i pomiędzy godnością a wartością życia — ze szczególnym uwzględnieniem kontekstu konstytucyjnego i bioetycznego. Wreszcie, uwzględnienie zmian społeczno-kulturowych oraz dynamicznych przemian światopoglądowych pozwala ukazać aktualność i złożoność relacji między godnością a innymi wartościami, takimi jak równość, autonomia czy prawo do życia, w świetle wyzwań stojących przed nowoczesnym społeczeństwem i systemem prawnym.

2. Problem badawczy

Problem badawczy niniejszej dysertacji doktorskiej wyrażał się w pytaniu, w jakim zakresie konstrukcje dóbr osobistych osoby fizycznej i ich ochrony jak również klauzule generalne obecne w systemie prawa (zasady współżycia społecznego, dobre obyczaje)

implementują pojęcie godności osoby ludzkiej do różnych gałęzi prawa zapewniając mu właściwą ochronę?

W trakcie pracy badawczej poszukiwano odpowiedzi na poniższe, szczegółowe pytania badawcze:

1. Czy godność osoby ludzkiej jest podstawą samoistną czy jest oparta o inne pierwotne w stosunku do niej wartości?
2. Jak przemiany nurtów filozofii człowieka wpływały na kształtowanie się koncepcji godności każdej osoby ludzkiej w systemach prawnych na przestrzeni lat?
3. W jakich przepisach prawa precyzuje się pojęcie godności osoby ludzkiej i jakie to ma skutki prawne?
4. W jaki sposób godność osoby ludzkiej jako niezbywalna jest ogranicznikiem wolności i autonomii woli?
5. Jakie są przykłady wartości współczesnego systemu aksjologicznego godzące w osobistą godność osoby ludzkiej?
6. Jaki jest stosunek godności jako naczelnej wartości w systemie aksjologicznym, do zasady równości wszystkich osób wobec prawa i do prawnie chronionych dóbr osobistych osoby fizycznej?
7. Jakie są cechy konfliktu aksjologicznego obejmującego godność osobistą i wartość życia ludzkiego na przykładzie eutanazji?
8. Jak silny jest wpływ konfliktu godności i wolności oraz konfliktu godności i życia ludzkiego na zmieniające się realia społeczne, światopoglądowe i obyczajowe w rozwiniętych społeczeństwach?

3. Cel pracy

Celem głównym pracy było dowiedzenie, że konstrukcje w zakresie dóbr osobistych osoby fizycznej i ich ochrony jak również klauzule generalne obecne w systemie prawa (zasady współżycia społecznego, dobre obyczaje) implementują pojęcie godności osoby ludzkiej do różnych działów systemu prawa zapewniając mu właściwą ochronę.

Cele szczegółowe to:

1. dokonanie wykładni prawnej pojęcia godność osoby ludzkiej w kontekście systemu wartości,
2. stworzenie chronologii historycznych przemian filozofii człowieka na tle koncepcji godności każdej osoby ludzkiej w systemach prawnych,

3. dokonanie porządkującej kategoryzacji systemów prawnych obejmujących pojęcie godności osoby ludzkiej,
4. wskazanie aspektów prawnych, w których godność osoby ludzkiej jest omawiana jako niezbywalna i jest ogranicznikiem wolności i autonomii woli,
5. zdiagnozowanie sytuacji, w których wartości współczesnego systemu aksjologicznego godzą w osobistą godność osoby ludzkiej,
6. wskazanie godności na tle kluczowych wartości współczesnego systemu aksjologicznego,
7. zdiagnozowanie cech konfliktu aksjologicznego, jakie stanowią godność osobista i wartość życia ludzkiego na przykładzie eutanazji,
8. rozpoznanie konfliktu godności i wolności oraz życia ludzkiego w kontekście zmieniających się realiów społecznych w rozwiniętych społeczeństwach.

4. Główna hipoteza badawcza

Przyjęta w rozprawie hipoteza główna zakładała, że w systemie prawa występuje nadrzędność godności osobistej jako fundamentu aksjologicznego systemu prawa, źródła praw i wolności jak również dóbr osobistych (i treści klauzul generalnych obecnych w systemie prawa) oraz, że stanowi ona podstawowe aksjologiczne uzasadnienie dla wszystkich pozostałych norm, które muszą być zgodne z zasadą ochrony i nienaruszalności godności osobistej.

Hipotezę główną uszczegółowiły następujące hipotezy szczegółowe:

1. godność osoby ludzkiej jest oparta o pierwotne w stosunku do niej wartości,
2. ukształtowanie się w prawie rzymskim koncepcji podmiotowości osoby ludzkiej i jej praw podmiotowych - osobistych i rzeczowych podlegających ochronie dały podstawy do dalszych rozważań, w tym do rozwoju chrześcijańskiej antropologii zakładającej równość ludzi w aspekcie moralnym oraz rozwoju oświeceniowej liberalnej koncepcji praw i wartości od XVIII do XX wieku zapewniającej inkluzję i zrównanie w prawach wszystkich ludzi,
3. pojęcie godności osoby ludzkiej regulowane jest w licznych aktach prawa międzynarodowego, a także takich gałęzi systemu prawa krajowego, jak prawo: konstytucyjne, cywilne i karne , zaś postanowienia te zapewniają ochronę wszystkim ludziom bez względu na ich pochodzenie, narodowość czy obywatelstwo, czyli z samego faktu bycia człowiekiem;

4. zasada niezbywalnej godności stanowi sposób na ograniczenie autonomii woli, bowiem godność ogranicza wolność rozporządzania swoją osobą,
5. konflikt aksjologiczny ma charakter pozorny, jeżeli wolność osoby ludzkiej zostanie potraktowana jako wynikająca z ogólniejszej i bardziej podstawowej godności tej osoby,
6. zasada bezwzględnej ochrony życia koliduje z zasadą jednostkowej wolności tego, kto chce śmierci w sytuacji beznadziejnych, ciężkich i upokarzających cierpień w przypadku choroby terminalnej,
7. współcześnie następuje znacząca indywidualizacja pojęcia godności człowieka i powiązanie jej z wolnością osobistą jednostki a w mniejszym stopniu z kanonami obyczajowości danej społeczności.

5. Metody badawcze i obszar badań

Metodologia badań wykorzystanych w pracy obejmowała trzy kluczowe metody: formalno-dogmatyczną, hermeneutyczną oraz aksjologiczną. Każda z nich przyczyniła się do pełniejszego zrozumienia roli pojęcia godności osobistej w systemie prawnym.

Metoda formalno-dogmatyczna, czyli analizy aktów prawnych w aspekcie występowania w nich pojęcia godności osobistej była powiązana z metodą syntezy, która miała na celu określenie systemowego, całościowego znaczenia pojęcia godności osobistej dla całego systemu prawa oraz dla ducha prawa. W badaniach wykorzystanie tej metody umożliwiało wyodrębnienie elementów takich jak precyzyjne ujęcie pojęcia godności osobistej oraz określenie, w jaki sposób te normy funkcjonują w systemie prawa. Kluczowym aspektem było zrozumienie, jak poszczególne normy prawne łączą się w spójny system, który wyraża określone wartości aksjologiczne. Podstawowym zadaniem była tu analiza językowa oraz logiczna, mająca na celu wydobycie intencji ustawodawcy i uchwycenie systemowych powiązań między różnymi przepisami. Uzyskane rezultaty poprzez zastosowanie metody analizy związane były z konkretyzacją pojęcia godności osobistej w aktach prawa materialnego i proceduralnego posłużyły do konstrukcji syntezy - tezy o znaczeniu tego pojęcia dla całego systemu prawa i ducha prawa. Wśród szczegółowych metod formalno dogmatycznych badania prawa, jakie zostały zastosowane w pracy wymienić można metodę analizy i metodę syntezy. Zastosowanie metody syntezy umożliwiło wykrycie powiązań różnych norm w aspekcie ich uzasadnienia aksjologicznego z zasadą ochrony i poszanowania godności osobistej. W konstrukcji treści leksykalnej pojęcia przyrodzona i niezbywalna godność człowieka

zastosowana została metoda analizy konstrukcyjnej tego pojęcia oraz analizy deskryptywnej. Celem zastosowania tych metod było jak najprecyzyjniejsze określenie jego cech konstytutywnych poprzez wskazanie synonimów i wyrażeń bliskoznacznych. W przypadku wykładni językowo-logicznej pojęcia godności osobistej zastosowano też elementy analizy konektywnej, w celu konstrukcji siatki pojęciowej pojęć prawnych i aksjologicznych związanych z pojęciem godności osobistej. Wstępnie postawione hipotezy badawcze dotyczące pojęcia godności człowieka były weryfikowane poprzez przedstawienie i analizę szeregu szczegółowych faktów dotyczących obecności i konkretyzacji oraz wpływu tego pojęcia na normy w różnych i często odległych od siebie działach prawa.

Metoda hermeneutyczna pozwoliła na zrozumienie, jak zmienia się jej treść leksykalna oraz funkcja społeczna pojęcia godności człowieka. W rozważaniach nad powstaniem i ewolucją pojęcia godności człowieka jako fundamentu aksjologicznego został uwzględniony społeczny wymiar i funkcja takiego systemu aksjologicznego. Taka hermeneutyka pojęcia godności człowieka oparta o metodę socjologiczną i aksjologiczną umożliwiła zrozumienie istoty konfliktów aksjologicznych związanych z tym pojęciem oraz zmianę jego treści leksykalnej pod wpływem współczesnych zmian obyczajowych i społecznych. Zastosowanie metody badania aksjologicznego w przypadku pojęcia godności człowieka będącego kluczowym pojęciem pracy polegało w znacznej mierze na określeniu stosunku prawa i wartości moralnych.

Metoda aksjologiczna koncentrowała się na analizie relacji między prawnymi normami a fundamentalnymi wartościami, takimi jak godność, wolność czy równość. Metoda ta umożliwiła ocenę, jak normy prawne wyrażają i chronią wartości moralne. W przypadku badania godności osobistej, kluczowe było bowiem zrozumienie, jak prawo odzwierciedla podstawowe zasady moralne, jakie konflikty mogą się pojawiać między tymi zasadami a innymi prawami, oraz jak prawo dąży do ich harmonijnego współistnienia.

6. Struktura rozprawy doktorskiej

Praca składa się z wstępu, sześciu rozdziałów, które każdorazowo kończą się wnioskami a także zakończenia i bibliografii. We Wstępie określony został kontekst współcześnie prowadzonych badań nad godnością osoby ludzkiej. Wskazano także ogólne założenia teoretyczno-metodologiczne oraz konstrukcję rozprawy. Rozdział pierwszy pracy poświęcony został definicji pojęcia przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka jako podstawy aksjologicznej systemu praw i wartości. W rozdziale tym dokonano systematyki pojęć osoby

ludzkiej, jako podmiotu systemu praw i wartości oraz aksjologiczno-prawna typologia osoby ludzkiej. Wskazano na miejsce osoby ludzkiej w systemie praw oraz wartości aksjologicznych. Podjęto próbę przedstawienia kompleksowej definicji pojęcia przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka, która stanowi fundament aksjologiczny systemu praw i wartości. Precyzyjnie określono miejsce jednostki w systemie normatywnym, uwzględniając zarówno tradycyjne, jak i nowoczesne koncepcje godności.

W rozdziale drugim przedstawiono ewolucję koncepcji godności ludzkiej. Rozważania rozpoczęto od czasów starożytnych opierając się na założeniach prawa greckiego i rzymskiego. Szczególnie uważnie zostały poddane analizie nurty filozofii człowieka, w ramach których ukształtowało się pojęcie godności osoby ludzkiej (judaizm, islam, chrześcijaństwo i inne nurty do okresu odrodzenia na terenie Europy). W kolejnym etapie dokonano systematyki ewolucji koncepcji godności każdej osoby ludzkiej w systemach prawnych od oświecenia do współczesności. Umożliwiła ona identyfikację kluczowych momentów transformacji oraz wpływu kulturowego na interpretację godności.

Rozdział trzeci pracy poświęcony został występowaniu pojęcia przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka w systemie prawa. Rozdział podzielono na regulacje prawa międzynarodowego oraz Konstytucji RP. W rozdziale tym poddano analizie odwołania do niezbywalnej i przyrodzonej godności człowieka w szeregu fundamentalnych (i stanowiących część systemu polskiego prawa) aktów prawa międzynarodowego publicznego. Druga grupa aktów prawnych obejmuje podział wg gałęzi prawa, tj. opisano regulacje prawa cywilnego, karnego i administracyjnego, w których pojęcie godności pojawia się bezpośrednio jak i pośrednio. Poddano tu analizie konstrukcję dóbr osobistych osoby fizycznej i ich ochrony jak również klauzule generalne obecne w systemie prawa (zasady współżycia społecznego, dobre obyczaje) w celu dowiedzenia, że konstrukcje te implementują pojęcie godności osoby ludzkiej do różnych działów systemu prawa zapewniając mu właściwą ochronę. Omówiono tu kolizję godności osobistej z wolnością człowieka wyrażającą się w zasadzie autonomii woli w przypadku czynności prawnych.

W rozdziale czwartym dokonano analizy osobistej godności na tle kluczowych wartości współczesnego systemu aksjologicznego. Zbadano nurty redefiniujące wartości stanowiące fundament osobistej godności, kwestie natury etycznej i światopoglądowej jako kluczowe wartości współczesnego systemu aksjologicznego. Omówiono tu również kwestię godności osoby ludzkiej, jako ogranicznika wolności i autonomii woli. W sposób szczególny skupiono się na analizie osobistej godności na tle kluczowych wartości współczesnego systemu aksjologicznego. W ramach rozdziału przedstawiono również krytyczną ocenę wpływu

współczesnych przemian społecznych na treść leksykalną pojęcia godności, co pozwala na lepsze zrozumienie jej roli w systemie wartości oraz identyfikację potencjalnych konfliktów aksjologicznych.

W rozdziale piątym poddano analizie konflikty aksjologiczne wynikające z relacji zasady godności do zasady równości wobec prawa i ochrony dóbr osobistych. Omówiono problem umów o sprzedaży narządów ciała, umów o płatny seks, umów o surogacji, umów o pracę niewolniczą, wykorzystanie wizerunku. W ramach tego rozdziału przedstawiono analizę interakcji między normami prawnymi a wartościami moralnymi, co umożliwiło identyfikację mechanizmów, które mogą prowadzić do naruszenia fundamentalnych praw człowieka, a także wskazano kierunki zmian legislacyjnych.

W rozdziale szóstym zbadano konflikty godności i wolności oraz konflikty godności i życia ludzkiego w kontekście zmieniających się realiów społecznych, światopoglądowych i obyczajowych w rozwiniętych społeczeństwach. Omówiono współczesne koncepcje życia ludzkiego jako wartości, zasadę ochrony życia, a poszanowanie godności osoby ludzkiej. Szczególnym przypadkiem jest sytuacja osoby ludzkiej nienarodzonej, czyli nasciturusa w kontekście godności osoby ludzkiej. Ponadto, zawarto tu analizę konfliktu aksjologicznego, jaki stanowią godność osobista i wartość życia ludzkiego na przykładzie eutanazji. Podjęto próbę zbadania, jak te konflikty kształtują się w dynamicznie zmieniającym się środowisku rozwiniętych społeczeństw. W ramach rozdziału przedstawiono również badania porównawcze, które pozwalają na wskazanie, jak zmiany społeczne wpływają na interpretację fundamentalnych wartości, oraz sformułowano wnioski dotyczące potencjalnych kierunków rozwoju systemu prawnego w kontekście ochrony godności.

Zakończenie zawiera wnioski z przeprowadzonych rozważań pozwalające na sprawdzenie prawdziwości przyjętych hipotez.

7. Wnioski

Biorąc pod uwagę rezultaty przeprowadzonych badań, a także zaprezentowanie najważniejszych zagadnień, w tym obecnych rozwiązań z zakresu ochrony godności istoty ludzkiej, w opinii autora osiągnięto cele niniejszej pracy, uzyskując odpowiedzi na zadane pytania, a także weryfikując postawione na wstępie hipotezy.

Z analizy aksjologicznych oraz filozoficzno-prawnych ujęć godności wynika jednoznacznie, że nie jest ona wartością istniejącą niezależnie ani w oderwaniu od innych kluczowych kategorii ludzkiej egzystencji. Przeciwnie – godność jawi się jako wartość wtórna,

zbudowana na fundamencie bardziej pierwotnych wartości, takich jak życie, wolność, świadomość czy możliwość działania. Istota ludzka stopniowo nabywa przymiotów osoby, a zatem i godności, co potwierdza, że nie jest ona przyrodzona w sensie aksjologicznym w momencie poczęcia, lecz jest zależna od rozwoju i aktualizacji właściwości konstytuujących osobowość. Również współczesne regulacje prawne oraz doktryny filozoficzne pokazują, że pojęcie godności nie ma charakteru absolutnego ani uniwersalnego, lecz jest kontekstualnie uwarunkowane kulturowo, społecznie i prawnie. Godność, mimo że uznawana za nienaruszalną, znajduje swe uzasadnienie i konkretne formy ochrony poprzez odniesienie do wcześniejszych, głębiej zakorzenionych wartości, z których wynika status człowieka jako osoby i podmiotu prawa.

Analiza historyczno-filozoficzna ujawniła, że rozwój koncepcji godności osoby ludzkiej w systemach prawnych nie był jednorazowym aktem, lecz procesem kształtowanym przez wiele wieków refleksji filozoficznej i przemian kulturowo-społecznych. Już prawo rzymskie wprowadziło pojęcia praw osobistych i rzeczowych, które stanowiły fundament dalszych rozważań nad podmiotowością prawną człowieka. Następnie chrześcijańska antropologia zbudowała silne podstawy dla uznania moralnej równości wszystkich ludzi, niezależnie od pochodzenia czy pozycji społecznej, wskazując na równość wobec Boga jako źródło godności. Przełomem okazała się epoka Oświecenia, kiedy to liberalne i demokratyczne idee powszechnych praw człowieka doprowadziły do inkluzji wszystkich jednostek w systemach prawnych i politycznych. Jednocześnie należy zauważyć, że proces ten nie przebiegał równomiernie – w wielu kulturach i systemach religijnych (np. islamskich czy judaistycznych) uznanie pełnej podmiotowości człowieka było (i wciąż bywa) ograniczone przez normy religijne. Mimo to dorobek filozofii zachodniej, prawa rzymskiego, chrześcijaństwa i Oświecenia wywarł dominujący wpływ na współczesne rozumienie godności jako uniwersalnej podstawy praw człowieka, co zostało ostatecznie potwierdzone w aktach takich jak Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 roku.

Analiza przepisów prawnych na poziomie konstytucyjnym, cywilnym, karnym i administracyjnym wykazała, że godność osoby ludzkiej jest nie tylko aksjologicznym założeniem, ale też realną podstawą konkretnych regulacji prawnych. Artykuł 30 Konstytucji RP jednoznacznie stwierdza, że godność człowieka jest nienaruszalna i stanowi źródło wolności i praw obywatela. Podobne regulacje odnaleźć można w międzynarodowych aktach prawnych – takich jak Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Karta Praw Podstawowych UE czy Europejska Konwencja Praw Człowieka – które podkreślają centralne znaczenie godności w porządku prawnym. Ochrona godności przekłada się na konkretne środki prawne: prawo

cywilne zabezpiecza dobra osobiste (np. cześć, dobre imię), prawo karne chroni jednostkę przed poniżającym traktowaniem, zaś prawo administracyjne zobowiązuje organy państwowe do poszanowania godności w relacjach z obywatelem. W konsekwencji, godność nie jest abstrakcyjną ideą, ale zasadą prawną, z której wynikają konkretne obowiązki i gwarancje.

Badania wykazały, że godność osoby ludzkiej pełni funkcję ogranicznika autonomii woli, szczególnie w kontekście rozporządzania własnym ciałem i życiem. Choć współczesne społeczeństwa coraz wyraźniej akcentują prawo jednostki do samostanowienia, to jednak zasada niezbywalnej godności stoi ponad autonomią, nakładając ograniczenia na decyzje o charakterze granicznym – takie jak eutanazja, aborcja, sprzedaż organów czy uczestnictwo w eksperymentach medycznych. Ochrona godności działa zatem jako hamulec wobec skrajnych form wyrażania wolności, które mogłyby prowadzić do uprzedmiotowienia lub dezintegracji osoby ludzkiej. Zasada ta pełni funkcję ochronną nie tylko wobec jednostki, ale również wobec całego systemu aksjologicznego, zabezpieczając przed relatywizacją wartości najwyższych

Współczesny system aksjologiczny, szczególnie w kontekście neoliberalnych i indywidualistycznych wartości, generuje wiele dylematów moralnych, w których godność osoby ludzkiej bywa naruszana. Zjawiska takie jak komercjalizacja ciała (np. handel organami, macierzyństwo zastępcze), udział w eksperymentach medycznych czy wykorzystanie technologii biogenetycznych (klonowanie, in vitro, inżynieria genetyczna) ukazują konflikty między wolnością jednostki a ochroną jej integralnej wartości. Działania podejmowane w imię autonomii często prowadzą do uprzedmiotowienia człowieka, który staje się środkiem do celu lub obiektem manipulacji biologicznej. Te przypadki pokazują, że godność, jako wartość niezbywalna, nie zawsze jest respektowana w praktyce społecznej i prawnej, co rodzi poważne konsekwencje moralne i prawne. Współczesne prawo stoi zatem przed wyzwaniem opracowania skutecznych mechanizmów ochrony godności w świetle dynamicznego rozwoju technologii i zmieniających się norm społecznych.

Z analizy filozoficznej i prawnej wynika, że pojęcie godności uległo znaczącej indywidualizacji. W nowoczesnych systemach prawnych i aksjologicznych godność coraz częściej rozumiana jest jako prawo do samostanowienia, a nie jako obowiązek podporządkowania się kanonom kulturowym czy obyczajowym. Relacja między godnością, równością wobec prawa a ochroną dóbr osobistych staje się coraz bardziej skomplikowana – szczególnie w obliczu rozwoju nowych technologii, cyfryzacji życia i zmian w strukturze społecznej. Prawodawcy i systemy prawne muszą balansować między zapewnieniem autonomii jednostki a zagwarantowaniem równości i nienaruszalności jej godności. Następuje

zatem redefinicja pojęcia godności w kierunku personalistycznym i liberalnym, uwzględniająca potrzeby jednostki bardziej niż tradycję społeczną.

Badania wykazały, że pozorny charakter konfliktu między godnością a życiem ludzkim w kontekście eutanazji ujawnia się wówczas, gdy uznamy wolność jednostki za pochodną jej podstawowej godności. Jeśli godność rozumiana jest jako prawo do życia wolnego od bólu i cierpienia, to w pewnych sytuacjach decyzja o zakończeniu życia może być jej naturalnym wyrazem. Przeciwnicy eutanazji uznają jednak życie za wartość absolutną, co prowadzi do fundamentalnego sporu aksjologicznego. Debata ta pokazuje, że współczesne systemy prawne i etyczne wciąż poszukują równowagi między prawem do autonomii a koniecznością ochrony życia jako wartości podstawowej. Konflikt ten można uznać za pozorny w sytuacji, gdy wolność decyzji traktuje się jako wyraz godności, nie jej zaprzeczenie.

Ostatni obszar badań dowiódł, że napięcia między wolnością jednostki a ochroną godności i życia mają istotny wpływ na kształtowanie się światopoglądów, norm społecznych oraz regulacji prawnych w społeczeństwach rozwiniętych. Zmieniające się postawy wobec aborcji i eutanazji, wzrost akceptacji dla decyzji opartych na autonomii, a także wpływ technologii medycznych na granice życia i śmierci – wszystkie te zjawiska świadczą o trwającym przewartościowaniu tradycyjnych aksjologii. Liberalizacja norm i indywidualizacja wartości prowadzą do redefinicji godności i wolności, ale jednocześnie rodzą nowe dylematy etyczne. Widać zatem, że konflikt między godnością, wolnością a wartością życia odzwierciedla i napędza przemiany aksjologiczne współczesnych społeczeństw.

Badania własne ujawniły, że perspektywy dalszych badań nad tematem nadrzędności godności osobistej są bardzo szerokie, ponieważ kwestie związane z godnością i jej relacją do innych wartości prawnych wciąż pozostają otwarte. Przyszłe badania powinny koncentrować się na analizie przypadków, w których godność osobista wchodzi w konflikt z innymi wartościami, takimi jak ochrona życia czy bezpieczeństwo publiczne. Szczególnie interesujące może być badanie, jak sądy radzą sobie z takimi konfliktami w kontekście dynamicznie zmieniających się norm społecznych. Postęp w medycynie i technologiach podtrzymywania życia otwiera bowiem nowe dylematy związane z godnością. Badania nad etycznymi implikacjami rozwoju technologii medycznych mogą dostarczyć nowych perspektyw na ochronę godności w systemie prawnym. Ważne jest również dalsze badanie, jak różne systemy prawne na całym świecie definiują i chronią godność osobistą. Porównawcza analiza prawodawstwa i orzecznictwa w różnych jurysdykcjach może pomóc w lepszym zrozumieniu, jakie normy i zasady są przyjmowane w obliczu konfliktów aksjologicznych. W miarę jak

zmieniają się realia społeczne i technologiczne, pytania dotyczące ochrony godności zyskują nowe znaczenie, co stanowi interesujące pole do dalszych badań i analiz.